Christiano Lectori

S. D.

HERMANNUS von der Hardt.

LOcupletissimos jam dedimus testes tristium Ecclesiæ fatorum circa tempora Concilii Constantiensis, eosque vivos rerum illarum omnium spectatores: *Theodericum Vrie*, *Osnabrugensem Westphalum*, Ordinis Eremitarum D. Augustini in Osnabrugensi Conventu Professorem, magnæ doctrinæ & sanctitatis Theologum, teste Schiphowero, multis scriptis inclytum: *Nicolaum de Clemangiis*, *Catalaunensem Campanum*, oratorem elegantissimum: *Johannem Gersonem*, itidem *Campanum*, Theologum Christianissimum: *Petrum de Alliaco*, *Compendiensem*, Cardinalem prudentissimum: Quin & *Theodericum de Niem*, *Paderborna VVestphalum*, Episcopum Verdensem sagacissimum.

Et hos quidem *his suis reliquiis* hactenus orbi nostro haud satis conspicuos invenimus, sed ex ruderibus monumentorum vetustate collapsorum, ex *antiquissimis* inquam eruimus *MSCtis*, *Vindobonensibus Cæsareis*, *Brunsvicensibus*, *VVolffenbuttelensibus*, *Helmstadiensibus*, *Norimbergensibus*.

His *Germanis* ac *Gallis* alios ejusdem ævi Viros clarissimos, ejusdem illius tempestatis spectatores ac interpretes integerrimos, sub alio cœlo natos, addere æquum & justum est.

Anglis autem eisq; quatuor hic jam assignandus locus. En ergo *Paulum Anglicum*, JCtum, Canonum religiosorum peritissimum,

Gualtherum Disse, *Anglum*, Carmelitam Theologum, *Thomam Netterum*, Waldensem Anglum, Carmelitam quoque Theologum, *Richardum Ullerstonum*, Lancastrensem Anglum, Oxoniensis Academiæ Theologum.

Qui omnes atque singuli, ejusdem auræ participes, ejusdem calamitatis conscii, ejusdem de emendatione desiderii consortes.

PAULUS ANGLICUS, Decretum Doctor, circa tempora Concilii Constantiensis clarissimus, corruptionis publicæ in Ecclesia illius ætatis misertus, sed & zelo correptus, anno 1404. Bonifacio IX. adhuc superstite, proxime ante Concilium Pisanum, Constantiensis Concilii secuti principium, magni momenti scriptum edidit, quod insignivit *Aureum speculum Papæ, ejus curiæ, Prælatorum & aliorum spiritualium.* Eodem, si recte memini seculo (puto enim me vidisse) in lucem statim, inventâ vix typographia, prodiit. Edidit dein *Wolfgangus Wissenburgius* Theologus Basileensis, Basileæ ex officina Johannis Oporini A. 1555. Unde hoc seculo hausit *Goldastus*, inque *Tomum II. Monarchiæ S. Romani Imperii* transtulit, *f.* 1527. *seqq.*

Typographi lapsus in editione Goldastiana facile dissimulabitur, dum pro anno 1404. ad annum 1444. opus relatum in margine, f. 1527. Probe enim Goldastus ex ipso opere vidit veram temporis in autore ejusque scripto circumstantiam, quam & expressius ipse notavit, dum à suo, cum hæc ederet *Goldastus*, tempore, in principio hujus seculi anno 1414. *ante ducentos annos* autorem vixisse diserte monuit. Quod exacte cum re omni quadrat. Sicuti & *VVissenburgius*, anno 1555 scribens, à suo tempore *ante centum & quinquaginta annos* Paulum Anglicum floruisse notaverat.

Ceterum, cum hactenus nobis desit *MSCtum* hujus opusculi, legique impressum vel apud *VVissenburgium* vel *Goldastum* possit, integrum recensere animus non est. Suffecerit *breve* notasse *argumentum*, ut constet, conspirare plane hunc *Anglum JCtum* cum coætaneis suis, quos alia tunc viderunt regna, sive Gallis sive Germanis, quos supra stitimus.

Inscripsit opus Cardinalibus, universisque cleri capitibus, quin & omnibus Rom. curiæ ministris. Testatur statim dolorem, quem ex Pontificum tunc viventium Benedicti XIII. & Bonifatii IX dissidiis, nec non erroribus innumeris, illa ætate cumulatis, animo conceperit. A sacerdotibus legem, sed & ab iisdem legis contemptum natum conqueritur. Neque parcit in ipsa statim præfatione Ro. curiæ, quam illo tempore à planta pedis usque ad verticem capitis erroribus excœcatam appellat, quæque errorum suorum veneno tunc inebriarit omnes fere mundi partes, ac si immensam creatoris omnipotentiam Papa ad suum libitum posset limitare. Excusat igitur suum facinus, qui ausus silentium rumpere & publicis illis obniti malis: Quod pauci sint, qui palam hæc corripere velint; Principes vero mutuis etiam dissensionibus divisi tantam Ecclesiæ corruptionem non attendant. Admonet dehinc universum clerum, qui è somno excitatus manum admoveat, & medelam

delam paret, ante quam exitium ingruat. Viam se illis mostraturum ait. Corruptionis momenta hæc definit: Beneficiorum Ecclesiasticorum distributionem simoniacam, & Indulgentiarum indulgentiam nimiam: Prava de Simoniacis negotiis in sacris vel admissis vel probatis statuta ac judicia: indeque immanem Ro. curiæ lapsum. Utque posset tanto aptius & vulnera detegere toto libro, remediaque suppeditare, colloquii formam inter Petrum & Paulum operi conciliavit.

Sic ergo *Parte I. Capite I.* agit de titulo sacro, seu officio aut beneficio Ecclesiastico, unde originem trahat: Et eo quidem fine hoc sollicite tractat, ut constet, quæ Christianitatis sit corruptio, & quod eam non nisi solius Dei virtus possit emendare. Titulum Ecclesiasticum dicit esse jus spirituale ex electione, confirmatione, institutione, collatione, vel receptione canonica consentiente proveniens, ad præsidendum alicui Ecclesiæ, monasterio vel capellæ, seu ad aliquod divinum officium, aut aliud ministerium Ecclesiasticum circa aliquod, vel in aliquo eorum exercendum.

Hinc colligit: Eum, qui exercere illa sacra officia non possit, eorum esse incapacem, cui ne Papa quidem licite conferre queat. Proindeque pueros, ad officia sacra peragenda ineptos, de jure communi, plane esse excludendos, ut alii non sint pro illis subornandi, qui pro illis sacra faciant.

Cap. II. Enumerat seriatim Ecclesiasticas functiones, Pontificatum summum Romanum, Episcopatum Alexandrinum, Antiochenum. Dubium movet de Ecclesia Hierosolymitana, quæ videatur Romanæ præferenda. Verùm Romanam præfert, quæ aliorum omnium rationabiliter mater & magistra esse debeat. Posthæc designat Patriarchas, Aquilegiensem & Gradensem, aliosque inferioris gradus Ecclesiasticos, qui ad exemplum viverent eorum, qui ab Apostolis electi viri boni, pleni spiritu sancto & sapientia, mensæ ministrabant, cum Apostoli interim verbum tractarent. Ex quo in suspiria prolabitur, illo tempore Apostolicam vitam immutatam in Ecclesiasticis conquerens, qui pro verbo mensam curare rectius didicerint. *Proh dolor*, inquit, *modernis temporibus Apostoli per contrarium dereliquerunt verbum Dei & ministrant mensæ. Hinc est etiam, quod multiplicatis reditibus Ecclesiæ, & postquam ad proprietatem devenimus dictorum officiorum, nomina quasi ad sola temporalia commoda translata videntur: Et non officia sed beneficia nuncupantur, ex eo, quod unusquisque communiter quærit quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, ad amplius temporalia obtinenda quam divina ministeria exercenda.*

Cap. III. De legitima disserit ac illegitima officiorum Ecclesiasticorum ambitione. Illegitime interdum quæri, sed quæsita posse juste possideri. Injuste alia quæri & injuste possideri: Ut & juste quæri ac juste possideri. Illo tempore in Ro. Curia promotos raros esse qui juste quæsita juste possideant officia sacra. Conditiones recenset, antecedentes, concomitantes & consequentes, muneris sacri legitime quærendi ac obtinendi.

Cap. IV. Electionis justæ exilium deplorat. Reservationes Papales, per regulas Cancellariæ definitas, fuse repudiat. Exceptionem, in honorem curiæ hæc reservari, solvit, non honorem curiæ præferendum esse saluti totius Germaniæ, Italiæ &c. Omne id reservandi jus Pontificibus denegat, utpote majorum constitutionibus e diametro oppositum. Aliam exceptionem: illam reservationem facere ad lites plurium de electione contendentium componendas, solvit: Reservari etiam, ubi omnis lis exulet.

Cap. V. Detestatur *Simoniam* curialium, qui functiones sacras auro metiri illo tempore soliti. Cathedram apostolicam decere non vendere sed regere & fideliter dispensare. Nullam virtutem, electionemque, vel divinam, locum habere, qui pecuniæ cedat. *Si etiam*, inquit, *per inspirationem Dei notoria esset de aliquo facta electio, & persona quantumlibet utilis, docta atque sancta, nisi dederit pecunias, vel de solvendo prius pacta fuerit, quasi supervacua pro sua confirmatione, aut aliàs pro quocunque Ecclesiastico beneficio laborabit.* Deplorat, ex illo turbido venalique foro proruere in Ecclesiam ineptos antistites. *Nonne totum hoc*, inquit, *sua venalitate tota curia Ro. propagavit, cum sic exorbitantes promoventur episcopi inutiles, idiotæ, scandalosi, ambitiosi, subditis violenti; aliisque beneficiis Ecclesiasticis, tam curatis quam non curatis, sine differentia discretionis personarum & inaniter præficiuntur lenones, coci, stabularii equorum & pueri. Tot ibi fiunt pactiones, tot quotidie interveniunt solutiones, quot, sine omni timore & verecundia, tractatores seu mediatores, simoniæ quasi forum constituentes publicum. Jam pro signatura Papæ super tali beneficio vel gratia debes tantum: jam pro dispensatione super talibus incompatibilibus tantum: Pro tali indulto, tantum: Pro absolutione à tali excommunicatione vel irregularitate tantum: pro talibus indulgentiis tantum, &c. publice paciscuntur & forisant.* Et *ille plus diligitur, qui astutiori sollicitudine, & majori astutia plures simplices decipit, & plures denarios scit venari. Tot & tantæ fiunt etiam exorbitantes* gratiæ, sed revera *multo verius dicerentur* mercantiæ, *quæ nunc fiunt, & appellantur* de die obitus, *nunc* dies obitus cum declaratione, *nunc*, perpetuum silentium, *nunc* clausula anteferri *vel* antelationis, *nunc* de proprio motu Papæ, *nunc* de clausula ceterorum quæ tollit jus quæsitum. *Nunc fiunt anticipationes datarum, nunc datæ Cardinalium conceduntur, nunc datæ Papæ, jam revocantur, jam immutantur, jam ad certum tempus duraturæ limitantur, jam renovantur, jam prælati de una Ecclesia ad aliam transferuntur, jam beneficiis suis propter pecuniam spoliantur. In omnibus his tota devotio consistit, ut denarius acquiratur.*

Damna ex hac venundatione oriunda enumerat, cleri avaritiam, ambitionem, lites, homicidia, bella. *Non hoc est custodire*, ait cum Bernhardo, *sed perdere* Ecclesiam, *non est defendere sed exponere, non est instituere sed prostituere, non est pascere gregem Dominicum*

cum, sed mactare & devorare. Nec rectores sed destructores dici debebant tam promoventes quam promoti.

Cap. VI. Vias legitimas commendat ad officia penetrandi; Si sincere intendatur honor Dei & salus proximi, mediaque debita adhibeantur, justa electione, legitima patroni præsentatione, & sufficienti examine. Deinde, si quis etiam optimo fine ambiat munus sacrum sive beneficium, conscius autem vel inscius offerat aut offerri sinat patrono pecuniam, urgeri consanguinitatem, preces, devotionem, adulationem, quæ hic magis attendat, quam personæ dignitatem, jus omne in officium esse irritum.

Cap. VII. & Cap. VIII. Multis hoc probat argumentis & dictis ex Scriptura petitis, ut & ex Jure Canonico depromptis, sana ratione etiam consulta.

Cap. IX. Simoniacos in periculo damnationis versari docet, ni injuste acquisita sua officia deponant. Quod aliàs pœnitentiam agere non possint. Parem cum simoniacis subire rationem illos, qui vel ob solam cognationem vel alio quodam civili respectu sint promoti. Varii de his rebus Canonicorum scrupuli fuse excutiuntur.

Cap. X. Et illos damnationis periculum incurrere existimat, qui sint Simoniacorum, vel Episcoporum auri ope promotorum officiales aut vicarii, nisi renuncient.

Quod enim ipse Simoniacus nullum jus habeat, non posse quoque eum aliis inferioribus jus sacrum dare. Sic adeo, si sciant Episcopum suum esse simoniacum, & hos inferiores participare in functione sacra de ejus simonia. Imo totam familiam ejus, prælatos & canonicos subjectos, participes esse. Ab his igitur, si Simonia sit notoria, sacramenta sumi non posse, nisi casu necessitatis.

Parte II. Cap. I. Scrupulos eximit, ab illis injectos, qui Simoniam Ro. curiæ pallient & excusent: Magnos scilicet & multos doctores esse qui obstent: Eosq; distinguere inter Simoniaca ex constitutione Ecclesiæ & talia ex jure divino.

Quam distinctionem rejicit tanquam superstitialem, quæ multis ansa fuerit damnationis.

Cap. II. Scripturæ S. V. & N. Test. testimoniis memorabilibus confirmat, nullum jus esse Papæ ulla sacra vendendi aut pro pecunia distribuendi. Eo quod gratis à Deo acceperit, & gratis esse reddenda.

Cap. III. Decretis generalium conciliorum idem roborat, nempe interdictam esse omnium sacrorum officiorum venditionem. Non posse autem Papam contra œcumenica concilia dispensare.

Cap. IV. Variis rationibus ex naturæ ordine ac jure petitis evincere laborat, Papæ illud jus de sacris officiis illo modo, auro interveniente, vel simili arte adhibita, dispensandi non competere. Dubia quoque mota solvit.

Cap. V. Multo studio impugnat Canonicorum distinctionem inter ea quæ jure divino & quæ institutione Ecclesiæ sint simoniaca, quasi hæc dispensationi sint relicta: Nihil enim venditionis ullo modo vel

præ-

prætextu vel nomine in ſacris officiis admitti. Neque conſvetudinem ullum parere præjudicium.

Part. III. cap. I. Hæreſin appellat, dicere, Papam licite poſſe pro officio ſacro recipere pecuniam. Indeque accuſat ſimoniæ curiam Ro. ipſosque Cardinales, ceterosque miniſtros. Mortalis hos etiam peccati reos facit.

Cap. II. Cardinales admonet, ſint memores ſui nominis, virtutum Cardinalium, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis & juſtitiæ, neque auri fulgore ſe faſcinari ſinant. Quin nec admittant ſua diſſimulatione, ut artes auratæ exerceantur in Eccleſia. Timoremque hæc emendandi illis excutere laborat.

Cap. III. Diſſerit de poteſtate Papæ ejusque dicta plenitudine, an ſine cauſa Epiſcopum poſſit removere, an poſſit contra jus naturæ diſpenſare, ut & contra juramentum, contra divinam legem. Fidelem diſpenſatorem ex voto Chriſti deſiderat, ut & prudentem: Eumque infidelem appellat, qui miſſo communi bono amplectatur privatum: Imprudentem, qui ſine diſcretione & ſine cauſa diſpenſet. A jure communi non eſſe facile recedendum. Diſpenſationem autem eſſe communis juris relaxationem, factam cum cauſæ agnitione, ab eo qui jus habeat diſpenſandi. A communi vero jure ſine cauſa abire, eſſe non populo conſulere ſed nocere, non præſtare regnum ſed augere diſcrimen. Hanc verò juſtitiæ eſſe regulam, neceſſitati & utilitati publicæ conſulere. Unde concludit, Ro. Pontificem pro lubitu contrarium facere non poſſe, ſed rationabilem ſubeſſe debere diſpenſationis cauſam. Sic repudiat exorbitantes gratias, aliis præjudiciales, qui pecunias pro illis non ſolverint. Poſſeſſores talium beneficiorum, à communi jure exorbitantium, aliis præjudicialium, in periculo damnationis verſari repetit, niſi auro ſive arte quæſita officia relinquant. Tales malæ fidei poſſeſſores eſſe, quæ nullo tempore præſcribat. Sic fuſe jam proſequitur, nullo modo contra jus divinum ac naturale poſſe diſpenſare Papam, in ſacrorum cura. Experientiam objectam, valere utique tales Papæ diſpenſationes ac ſacrorum diſtributiones, rejicit, quod ex externa forma & facto de jure non ſit judicandum.

Cap. IV. Examinat objectas regulas: Principem non teneri ſua lege: Conditorem conſtitutionis ex certa ſcientia contra ſuam conſtitutionem diſpenſare poſſe, ſine cauſæ congnitione: Papam ſub conditione & ad tempus, ſicut *velit*, poſſe beneficia concedere, ut apud ipſum ſit pro ratione *voluntas* inſtituentis. In his *voluntatem* ita explicat, ut notet, quod *velle debet, ſi neceſſitas ſuadeat.* Curate igitur inquirit in ſtatutorum pro vita hominum regenda indolem: Alia eſſe, quorum ſola voluntas conſtituentis ſit cauſa, quod ſcilicet Principi ſic placuerit: Et hæc jura mere poſitiva dici: Et in his apud Principem eſſe pro ratione voluntatem: Aliâ verò eſſe, quorum cauſa non ſit ſola voluntas, ſed dictamen rationis cogat aut lex divina: In his arbitrium diſpenſandi non conceſſum. Scrupulum injectum, ſic videri quod negetur plenitudo poteſtatis in Papa,

Papa, quæ sit supra jus commune, exemplo Petri, qui in administratione major fuerit Paulo, ut Papa etiam contra Paulum possit dispensare: Eximit: Nefas esse, contra divinas leges dispensare, cum Christus non venerit leges solvere sed implere. In bigamia in casu necessitatis posse dispensari concedit, ut & de matrimonio monachi aut monialis.

Claudit tandem hoc opusculum voto, faciat hic liber pro posteris instar Chronici, ut memores sint fatorum Ecclesiæ sub Bonifacio IX. Neapolitano, qui, cum hæc scriberet, annis fere quindenim Ecclesiæ præfuisset, dissensionesque papales annis 28. jam perdurassent. Optat reformationem Ecclesiæ à Christo. Excusat scribendi audaciam. Denique enixe desiderat pro emendatione opem Concilii universalis.

Sub finem hujus operis non præterit *Wissenburgius*, & ex eo *Goldastus*, hoc *Pauli Anglici Speculum Aureum* in processu Hussi sæpe commemorari.

Ex quo brevi argumento constat, idem Paulum Anglicum notasse, quod ceteri viri celebres, summi viri notaverant in sui illius temporis Ecclesia, nempe *Simoniam Bonifacianam*, nimiopere cumulatam.

Neque quisquam illius ætatis scriptor extiterit, qui non aliquas huic malo delendo affuderit lacrymas. Erat sane hoc præcipuum Concilii Constantiensis congregati & tanto molimine continuati momentum, quod non ipsi aliqui solum Cardinales, *Petrus de Alliaco*, *& Franciscus de Zabarellis*, moverent, sed & Principes ac Doctores vehementer urgerent.

Hinc in *Codicibus MSctis antiquis*, ætatem Constantiensis Concilii attingentibus, variæ anonymorum hujus argumenti acerbiores etiam *querelæ* notantur. Quas omnes hic referre ac enumerare esset ingentes cumulare montes, nec nobis volupe est, nec vacat, nec necesse.

Ex pluribus unum nunc suffecerit exemplum, in *MSCto Codice* perantiquo *Lipsiensis Academiæ* obvium. *Passio in Romana curia secundum aurum & argentum. In illo turbine dixit Dominus Papa Cardinalibus suis: Quando venit filius hominis ad sedem majestatis vestræ, dicite ei: Amice ad quid venisti? At ille diu morans & nihil dans: Ejicite eum foras ad tenebras exteriores. Cardinales verò dixerunt: Domine quid faciamus, ut pecuniam possideamus? Dominus Papa verò dixit: Quomodo legitis? Nonne scriptum est, Diliges aurum & argentum ex toto corde tuo & divitem sicut te ipsum? Et hoc facite in meam commemorationem, & vivetis in æternum. Tunc venit pauper clericus ad curiam Romanam, qui oppressus erat ab episcopo suo, & clamavit voce magna, dicens: Miseremini mei, miseremini saltem vos Ostiarii Domini Papæ, quia paupertatis onus tetigit me, peto, ut subveniatis paupertati meæ, & miseremini. At illi dixerunt: Quid ad nos, paupertas tua sit tecum in perditionem. Tunc verò pauper clericus ivit ad forum & vendidit tunicam, pellicium, pallium,*

gladium & capucium. Primo dedit Cardinalibus, secundo ministris, tertio vero Ostiariis. At illi dixerunt; Et quid hæc inter tantos? Et ejecerunt eum foras. Et flevit amare. Dominus Papa verò dixit: Non introibis gaudium Domini tui, donec reddideris ultimum quadrantem. Post multum verò temporis venit dives episcopus, impinguatus, incrassatus, dilatatus, qui homicidium fecerat, & cum eo turba multa. Cardinales verò audientes, quod Episcopus venerat, occurrerunt ei, dicentes & clamantes: Advenisti desiderabilis, quem expectabamus in bursis nostris. Tunc Episcopus misit eis copiam auri & argenti. At illi dixerunt: Hic homo justus & sanctus est, non sicut ceteri qui spem non habent. Dominus Papa verò dixit: Amice ascende superius, & erit tibi triplo melius. Et sic salvatus est homo in die illo. Unde erunt divites primi, & pauperes novissimi. Quia quantum habes tantum vales. Et si nihil habueris, in gaudium hujusmodi non intrabis. Subscriptum nomen *Jo. Franck*, quisquis demum ille, sive autor sive librarius.

Ex quo à variis vario modo picto nimio tunc Curialium ac clericorum excessu natum erat illud quorundam in Constantiensi Concilio consilium vel & desiderium, Cardinalium statum plane esse eliminandum. Quod Petrus de Alliaco in *Canonibus Reformationis* supra *Parte VIII.* diserte rejecit ac refutavit, *abusumque tollendum* dixit, *non statum.* Sic enim facile excessus delicti excessum pariat judicii aut censuræ.

Sicuti ejus erat indolis ac conditionis vehemens illa pro emendatione Ecclesiæ medicina, *Johannis Dorre*, viri eruditi, Licentiati, Presbyteri, in concilio præsentis, in alio *MSCto codice*, in Concilio ab illo scripto, notata: *Receptum pro Stomacho Sancti Petri & reformatione totali ejusdem, datum in Concilio Constantiensi. Recipe XXIV Cardinales, centum Archi-Episcopos & Prælatos, totidem de qualibet natione, & de Curialibus quantum habere potes. Immergantur in aqua Rheni, & ibidem submersi per triduum maneant. Eritque bonum pro stomacho Sancti Petri & totali ejus corruptione removenda.*

Magna profecto quorundam in Concilio hoc Oecumenico dicendi licentia, quam non dederit sed extorserit zelus ex nimia illius temporis corruptione.

Quod in excedente morbo Ecclesiæ excedens remedium & *cardinali Alliaco* haud placuisse jam ante monitum, cui inciderat illud Poëtæ: *Sit modus in rebus, sint certi denique fines.*

Sed ad *Anglos* fatorum illius temporis nuncios redeundum. GUALTHERUS DYSSE, Anglus, Carmelita Theologus, sub Bonifacio IX, Simoniæ exercendæ Magistro, clarus, ab eodem Pontifice in Aquitaniam, Hispaniam, Lusitaniam, missus, memorante *Antonio Possevino*, ut crucem adversus infideles prædicaret, qui & Wiclefitas scriptis impugnavit, adeoque sedulus fuit curiæ Romassecla, non potuit causam dissidiorum ac corruptionis Ecclesiasticæ silentio præterire, & ad seriam emendationem anhelare. Quare

Poëta

Poëta non infelix rythmis miseriam illius temporis inclusit, ac *de Schismate Ecclesiæ* inscripsit. Ex vetusto codice membranaceo Bibliothecæ *Balthasaris Lydii* eruit frater ejus *Johannes Martinus Lydius*, ac operibus Nicolai de Clemangiis attexuit.

Dummodo hoc opusculum huic *Gualtero Dysse* debeatur, & conjectura Lydiana sit justa, cum absque titulo invenerit, imo ab aliis *Hildeberto Episcopo Cenomanensi* tribui ipse non celet. Scripsisse quidem hunc *Gualtherum Dysse* librum *de Schismate Ecclesiæ* memorant *Gesnerus* ac *Possevinus*. An autem ille sit, quem metricum dedit *Lydius*, dispicere non vacat. Adscribit eidem huic *Anglo* Carmelitæ Theologo *Lydius* alios etiam rythmós, ex antiquo codice à Flacio depromptos, & anno 1555. in Antilogiam p. 408 relatos, indeque à Lydio repetitos, in Simoniacum Curialem Romanum *Le Franco* ante Concilium Constantiense compositos. Cui legere volupe est, *Lydium* inspiciat licet.

RICHARDUS ULLERSTON, Anglus, succedit, qui teste *Warthono in Append. Histor. Liter. Cave f.* 86. in Ducatu Lancastrensi natus, Theologiæ apud Oxonienses Professor, familiaris Roberto (Ruperto) Halamo Episcopo Sarisburiensi. Quem *Ruperium* cur *VWarthonus Ecclesiæ Ro. Cardinalem* appellet, nos fugit. Sane, cum Concilio Pisano & Constantiensi interfuerit, *Cardinalium* numero nunquam accensitus, nec ab *Ulricho Reichenthal*, nec *Gebhardo Dacherio*, Concilii spectatoribus ac fidelibus historicis, illis annumeratus. Nec ab *Anonymo*, accurarissimoque omnium in Concilio Constantiensi præsentium Virorum illustrium *collectore* in CODICE MSCto AUGUSTISSIMÆ BIBLIOTHECÆ CÆSAREÆ in Cardinalium classem relatus, quin in *Archi Episcoporum* censum constanter computatus.

Ab hoc igitur Archi-Episcopo Sarisburiensi, qui, cum Pisano ac Constantiensi Conciliis interfuisset, in hoc posteriori diem obiit, Constantiæ sepultus, ab hoc, inquam Patrono suo, Archi-Episcopo, circa Pisani Concilii tempora excitatus fertur *Richardus hic Ullerstonus*, Theologus Oxoniensis, qui *de Reformatione Ecclesiæ Opus* consignaret. Summa fide ac prudentia provinciam hanc sibi demandatam Richardum obiisse ait Warthonus, utpote haud vulgariter literatum & ingenti disciplinæ Ecclesiasticæ denuo instauranda desiderio tactum. Laudatum hoc opus *MSCtum*, quod inscripserit *Petitiones Richardi quoad Reformationem Ecclesiæ militantis*, spectari *cantabrigiæ in Bibliotheca S. Trinitatis in fol.* observat *VWarthonus*, insigniq; mactat elogio, *dignissimum* appellans, *quod lucem aliquando videat, præsertim cum inter tot istius ævi de corrupto Ecclesiæ statu tractatus, nullus adhuc in lucem prodierit ab Anglo conscriptus autore, nisi quem Adversarii hæreticum fuisse clament.*

Optaveramus quidem, nostris committi manibus & hoc *MSCtum*, quod ornatum huic insereremus Tomo, superioribus Germanorum ac Gallorum monumentis associandum: Verum loci distantia voti hactenus compotes nos fieri non sivit. Quod si verò *hoc præclaro*

munere nos tandem beari contigerit, commodo alio hujus operis Tomo decenter comtum Ullerstonium, Angliæ literatæ decus, publico eruditorum conspectui exhibebimus.

Interea genii hujus Anglici sinceri sed & religionis sinceræ amantissimi qui vestigia cognoscere discupit, huic paucula *ex MSCto opere Excerpta* dedit *VVarthonus*, *f.* 86. In his articuli sunt ab Ullerstono toto opere explicati sequentes: *De summi Pontificis ordinata electione: De Simoniæ declinatione: De legis Christi exaltatione: Contra enormalem Ecclesiarum appropriationem: Pro idoneorum perfectione: Contra exemtiones; Contra dispensationes: Contra beneficiorum pluralitates: Contra appellationes: Contra privilegiorum abusiones: Contra Apostasiam Clericorum sese secularibus negotiis immiscentium: Contra Prærogativam Cantorum* (forte Canonicorum) *& officialium in curiis Dominorum residentium: Contra extorsiones universaliter: Contra superfluum & nimis sumptuosum & inordinatum apparatum in Clericis & eorum familia: Pro cultu divino fructuosius ampliando: Pro pace denique inter regna Christiana summo opere procuranda.*

Addi his poterit THOMAS NETTERUS, *VValdensis Anglus*, Carmelita Theologus, qui Pisano ac *Constantiensi Concilio interfuit*, acer Wiclefitarum impugnator, tantoque sincerior corruptionis Ecclesiasticæ sui temporis censor, quanto minus in Hussitas affectu vel imbutus vel eo pellectus.

Ceterum, *Ullerstono*, *Anglo*, quem præcipue integrum hic sistere ac lateri Gallorum atque Germanorum in hoc negotio antiquo jungere animus erat, *absente*, obiter hos antiquorum illorum Ecclesiæ fatorum *testes Anglos* indigitasse suffecerit.

Ad *Italos* itaque transimus. In quibus summo jure principem sibi vindicat locum FRANCISCUS de ZABARELLIS, JCtus ingeniosissimus, FLORENTINUS CARDINALIS eminentissimus. Qui aliis & *de Schismate* istius temporis componendo operibus inclaruit, in Concilio Constantiensi magno studio *Emendationem quoque Ecclesiæ* quæsivit, maculis notatis, remediisque aptis designatis.

Johannes Franciscus Poggius Florentinus, excellens in Concilio Constantiensi orator, hujus Cardinalis ingenium, voluntatem, studium, in confusis illa ætate Ecclesiæ rebus Concilii Constantiensis ope ordinandis atque solerter emendandis, prædicare satis non potest.

Memorat *Poggius*, in Oratione funebri, quam defuncto huic in Concilio Cardinali anno 1417. habuit, hunc *Cardinalem Florentinum* in legatione Papæ Johannis 23. ad Imperatorem Sigismundum effecisse præcipue, ut Concilio Oecumenico assignaretur *Constantiæ Germaniæ*. Inque illo tandem coacto hunc *Zabarellam Cardinalem* os prope Concilii perpetuum fuisse, quippe qui difficillimis quibuscunque negotiis & explicandis & expediendis adhiberetur, *Consilia* hujus fuisse pro oraculis & *vota* ejus pro regulis.

O utinam verò in manibus nostris jam esset hujus eminentissimi

mi *Cardinalis Zabarellæ Opus*, *Acta in Conciliis Pisano ac Constantiensi* complectens. Quod *MSCtum* ex *Thomasino* memorat *VVarthon, in App. Hist. Lit. Cave, f.* 74. Foret hoc illustre Cardinalis hujus opus historicum hujus nostri operis decus & lumen clarissimum. Ingenium namque Viri acutissimum, juris doctrina incomparabilis, scribendi usus expeditissimus, judicii æquitas singularis, voluntatis bonitas excellens, experientia denique in ipsis his duorum Conciliorum negotiis exactissima, utpote quorum nobilis pars eminuit, spondent Actorum illorum maximam ἀκρίβειαν, diligentissimam circumstantiarum curam, & reconditarum causarum solertissimum scrutamen.

Quid si in *Germania* adhuc alicubi in illustribus ac numerosis Bibliothecis, vel & obscuris ædium sacrarum angulis, Bibliothecarum veterum reliquiis, ruderibus confusis, lacerarum chartarum cumulis, scriniisq; squalore obsitis tineisque sacris, delitescat?

Magna hujus temporis eruditorum solertia, cui nil videtur nunc manere reclusum, nil sepultum, nil ambesum, quod non eruat, resuscitet, ac ab interitu vindicet, incidet forte & in hunc *Zabarellæ* thesaurum.

Quemadmodum ipse his diebus præter omnem spem atque opinionem incidi in varia *diplomata* antiqua *Bonifacii IX. Johannis* 23. *Martini V. Eugenii IV. concilii Basileensis*, similiaque, cum suis Pontificum dictorum vel Concilii laudati *Sigillis*, nec spernenda alia antiqua *MSCta* monumenta. In quibus sunt *Bernhardi Alamandi Episcopi Condomiensis* in Gallia opuscula haud exigua nec vulgaria *de unione Ecclesiæ, tempore Schismatis* circa annum 1396 scripta. Quæ omnia in angello delituerant domus viduatæ ac novo hero nuper instructæ, peritura prorsus aut bibliopegis committenda, nisi æquo pretio redimendi matura mihi fuisset oblata occasio.

Quod si tam fortunatus quis fuerit, ut & has in pulvere *Zabarellianas opes* reperiat, hanc erudite orbi gratiam faciet, ut benevole communicet.

Si autem & hic *Zabarellianus thesaurus* perierit cum aliis innumeris MSCtis omni pretio majoribus, in claustris olim Germanorum ædiumque sacrarum forulis passim reconditis, sed temporis, bellorum, ignorantium virorum, honestorum furum, vel & ineptorum puerorum membranis ludentium injuriâ absumtis, laceratis ac perditis: *VVallenrodianam concilii Constantiensis historiam* & hæc *Zabarelliana Acta Concilii Constantiensis*, simul deplorabimus: Donec sub alio forte cœlo cum Wallenrodio Zabarella resurgat.

Quid si tamen ea jam nobis contigerit *felicitas*, ut, si non totum illud *Zabarellianum Actorum Opus*, aliquas tamen partes eo spectantes in *MSCtis* nobis oblatis jam deprehenderimus?

Sane in *Codice MSCto antiquissimo*, Concilii Constantiensis ætatem attingente, in AUGUSTISSIMA BIBLIOTHECA CÆSA-

REA VINDOBONENSI hactenus curate ſervato, reperimus in principio Concilii Conſtantienſis ſcriptum hoc monumentum: TRACTATUS AGENDORUM IN CONCILIO GENERALI CONSTANTIENSI. Autor quidem nullus notatus, quod infortunium pleraque antiqua MSCta premit: Nihilominus ex ipſo opere abunde videtur patere, *eminentem* fuiſſe *autorem*, eumque *Cardinalem*. Siquidem, quando de curia Ro. ſermo eſt, vel de Cardinalibus, ordinarie adhibet pronomen *nos*, *nobis*, collegiumque Cardinalium abſolute appellat *Collegium*, pro ſtylo curiæ.

In *Cardinalium* verò cœtu, quem illa ætate Rom. curia ſub Johanne XXIII. colebat, dum calamum qvæſivimus, cui laudatum opuſculum acceptum ferremus, non ſine cauſa viſi ſumus in ZABARELLÆ CARDINALIS *muſeum* deducti. Hunc JCtum excellentisſimum fuiſſe memores, hunc Concilii negotia præcipua tractaſſe, ac emendationem Eccleſiæ ſollicite quæſiviſſe conſcii, hunc conſcribendis, enunciandis, declarandis præcipuis momentis excelluiſſe convicti, *huic* EMINENTISSIMO AUTORI hoc *de Reformatione Eccleſiæ Conſtantiæ tractanda* opus reddendum eſſe conjecimus. Cardinalis ſane fuit, JCtus audiit, ſcriptis inclaruit, Conſtantienſi Concilio conſuluit. Quæ omnes notæ in hoc opere manifeſte ſeſe produnt.

Conjecturam hanc noſtram vel confirmabunt vel emendabunt, qui in laudatum *Zabarellianum opus integrum MSCtum* aliquando incident.

Celare in fronte hujus noſtræ recenſionis nefas putavimus, quem operis *Autorem* judicaremus, qui aliis curatius & felicius ſcrutamen lubentiſſime indulgemus. Si non noſtra, ſerior forte ætas inveniet, quod hactenus deliteſcit. Uti hæc ætas millena alia reperit, quæ majores dudum periiſſe autumaverant, aut non ſine formidine prodiderant.

De cetero in laudatiſſimo MSCto VINDOBONENSI Indiculus opuſculo huic eſt præmiſſus, qui ſumma capita vel argumenta exhibeat, ab ipſo utique autore conſignata, hoc tenore atque ordine:

Capitula tractatus agendorum in Concilio Generali Conſtantienſi.

DE fide Catholica & hæreſibus.
De præſenti ſchismate tollendo.
De proviſione adverſus futura ſchiſmata, ne eveniant, & de remedio adverſus illa, ſi eveniant.

De cul-

De cultu Dei & officio Ecclesiastico.
De statu & potestate Romani Pontificis, & electione.
De statu & officio Cardinalium, & illorum assumtione.
De statu Romanæ curiæ.
De toto Statu Ecclesiastico in genere.
De Prælatis & clericis ordinandis & præficiendis.
De beneficiis conferendis, & de pluralitate beneficiorum.
Quod prælati & beneficiati resideant, & sua officia exequantur, & de dispositione super præmissis.
De vita & honestate clericorum & religiosorum, & de illorum excessibus corrigendis.
De visitationibus.
De exemtionibus.
De Synodis generalibus, provincialibus, diœcesanis, & religiosorum.
De censuris Ecclesiasticis, & de irregularitate.
De foro pœnitentiæ & casibus reservatis.
De Ecclesiastica jurisdictione, & exactionibus, atque abusionibus, quæ per illa fiunt, præsertim in Francia.
De litibus breviandis, & locorum distantia.
De quorumlibet dubiis & in Jure & in Theologia decidendis.
De unione Græcorum.
Quod in cathedralibus Ecclesiis sint præbendarii Doctorales Theologiæ, juris & alterius facultatis, juxta numerum præbendarum.
Et quod Doctores præbendati resideant & legant.
De vacantiis prælaturarum & beneficiorum, & de impositione decimarum, & taxatione fructuum, & aliis etiam non concedendis rebus.
De patrimonio Ecclesiæ Romanæ.
De rebus & immunitatibus Ecclesiarum.

Capita hæc sunt tractationis Conciliaris, indice *MScto* laudato. Neque verò in ipso Opere, quo explicata illa momenta rerum in Concilio tractandarum, Autor eundem servavit ordinem, quem nonnihil mutavit. Ita quidem, ut nonnulla vel brevibus exposita, vel indirecte indigitata solùm appareant. Neque enim ausimus affirmare, Autorem non absolvisse opus, vel librarium describendo non confecisse.

Fruetur hæc *ætas nostra* his aureolis.

Poste-

Posteritas quoque nostrum agnoscet studium, pondusque rebus addet tum ex suo fructu hinc deprompto, tum similibus MSCtis è tenebris erutis, atque ut lucem ferre possint, diligenter instructis, ac nostris his annumeratis.

Ne quid vero præterea omitteremus, quod ad celsi hujus nobis visi autoris commendationem pertineret, quod & Concilii Constantiensis res luculentius & hac in parte illustraret: Calci operis hujus adjicere libuit *geminam* præclaram Illustrium Autorum *Orationem*, *in Concilio Constantiensi* in funere hujus nostri Cardinalis *publice habitam*, illustres sane ac vivas *virtutis Zabarellianæ* in Concilio Constantiensi enitentis *ideas.*

ANO-